

מראי מקומות- עבודה זרה נ'

- (א) במקורבות נמי דאיכא למימר מיני' נפל ד"ה אסורות- הק' הקצות (רס"ב, ב'), הא קיי"ל דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב, וא"כ לימא דנהי דקרובים הם להמרקולים, מ"מ אינם מן המרקולים, אלא מעלמא באו. וכ' דבשלמא לפי שי' הרמב"ן בב"ב (כד.), דכ' דאף דאמרי' דברוב וקרוב הולכין אחר הרוב, מ"מ היכא שהוא במקומו ממש, אז אין הולכין אחר הרוב, אלא אמרי' דכאן נמצא וכאן הי', והוי כמו רוב כנגד מצוי, ובכה"ג לכ"ע אמרי' דרוב עדיף, א"כ י"ל דלהכי בעינן שיהי' בתוך ד' אמותיו של מרקוליס דוקא, כדי שיהי' במקומו ממש, ואז לא אמרי' דהולכין בתר רוב. אבל לפי מ"ש הרא"ש שם בב"ב, דמבואר דאפי' במקומו ממש הולכין אחר הרוב, א"כ קשיא הך דמרקולים, דלמה הולכין בתר הקרוב, הוה לן למיזל בתר רוב העולם, והניח בצ"ע.
- (ב) כי פליגי במרוחקות- פרש"י, כלומר בתוך ד' אמות, דודאי לאו מיני' נפול. וכ' התוס' רי"ד דדוחק לומר דתוך ד' אמות הוי מרוחקות, דאמרי' לאו מיני' נפול. ועוד, בצד ד' אמות ידי' לא משמע תוך ד' אמות, אלא חוץ לד' אמות משמע. ולכן פי' התוס' רי"ד דמקורבות היינו תוך ד' אמות, ומרוחקות היינו חוץ מד' אמות, ואותן ד' אמות הסמוכות לו קרי מרקולים, ולכן מה דאמרי' "בצד מרקולים", היינו בצד ד' אמות של מרקוליס, משום דד' אמות אלו נקראו מרקולים. וכן מבואר בריטב"א, דתוך ד' אמות הוי מקום מרקוליס, ומה שנקרא חוץ מד' אמות מרוחקות, אף שהם מצד מקום מרקוליס ממש, כ' דהיינו משום דלא הוו תוך מקומו של מרקוליס ממש.
- (ג) ר' ישמעאל סבר עושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול- העיר התוס' רי"ד, הא אמר ר' ישמעאל לקמן (נא:): דע"ז של נכרי אינה אסורה עד שתיעבד, וא"כ למה הוי המרקוליס קטן אסורה, הא אין עובדין אותו. ותי' דכיון דזורקין למרקוליס גדול, נחשב גגם הקטן נעבד עמו.
- (ד) רבנן סברי אין עושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול- כ' התוס' רי"ד (ד"ה כי תניא) דממה דהגמ' נקט לשון זה דאין עושין, ולא כ' דאין דרך במרקוליס בכך לעשות זו בצד זו, משמע דאפי' אם היו אחת על גבי שתיים הוו שרו רבנן, משום דלא שבקו מרקוליס גדול לעבוד לקטן, אלא איתרמויי הוא דאיתרמי הכי, ולא לשם ע"ז אתעביד. אולם עוד כ' די"ל דבכה"ג ודאי מוכח דמרקוליס הוו ואסור (ולפי"ז, דוקא נקט מתני' זה בצד זה, דהיכא דנעשית כעין מרקוליס ודאי אסור).
- (ה) ומרקוליס כה"ג מי הוי- יש לעי', לפי מה דס"ל להמקשן דאין מרקוליס כי האי גוונא דזו בצד זו, א"כ מהו המרקוליס קטן, הרי מרקוליס גמורה הוא, כיון דנעשית כצורת מרקוליס. וכ' התוס' ר"י מפאריש דלפי צד זה ס"ל דמרקוליס קטן היינו מאבנים קטנות.
- (ו) בעינן כעין פנים וליכא- פי' תוס', דאף שאינם חשיבי תקרובת ע"ז, משום שאינם כעין פנים, מ"מ מתסרי משום דהו"ל כעבודת כוכבים עצמה, ובעבודת כוכבים עצמה שפיר מהני ביטול. וע' בריטב"א שהביא מהראב"ד דלעולם הו"ל תקרובת ע"ז, אלא כי מהני מה שאינו כעין פנים, היינו לענין שיהא לו ביטול, אבל מ"מ צריך ביטול כע"ז. אבל כ' הריטב"א דזה אינו נכון, דמהכ"ת לן איסור זה של תקרובת, דאינו נכלל בקרא דאשר חלב זבחימו ובכלל זבחי מתים, וא"כ מהכ"ת דאסור בכלל.
- (ז) גיזום אברויי אילנא ואסור- לכאור' הוי איסור גיזום דאורייתא, ומ"מ היכא שהוא רק לאוקמי אילנא מותר, ורק משום דאברויי אילנא הוא דהוי אסור. וא"כ יהי' לכאור' שייך להוכיח מכאן, דאף באיסור דאורייתא יש להתירו לכתחלה היכא שהוא רק לאוקמי אילנא. אולם ע' בחזון איש (שביעית כ"א, ט"ו), דכ' דהפשטות הוא דרק גיזום דכרם אסור מן התורה, אבל גיזום דשאר אילנות

יא) שבר מקל בפניה חייב- פרש"י, דמה ששבר מקל בפניה חייב, היינו רק משום דעובדין למקל. אבל כ' דודאי אין שייך לומר דעובדין המקל בשבירת מקל, דא"כ לא הי' צריך להא דדומה לזביחה, דאפי' אם אינו דומה לעבודת פנים כלל יהי' חייב אם זהו דרך עבודתה. אלא הביאור הוא, דעובדין את הע"ז ע"י קשקוש במקל, וכיון שעובדין עם המקל באיזה אופן שהוא, א"כ דומה שבירה לזביחת בהמה, ושפיר חייב עליה. אבל אם לא היו עובדים המקל כלל, אפי' אם שובר מקל לפניו, אי"ז דומה לעבודת פנים, כיון דאין המקל חפצא של עבודה בכלל, ולא יהי' חייב בזה. **אולם ע' ברמב"ן דכ' דדברי רש"י** אינם מחוורין, דהא מצינו כעין זביחה דחייב אפי' אם משתמש בחפצא שאין עובדים בה ע"ז זו. ולכן פי' הרמב"ן, דמה דנקט עובדין אותו במקל, אין הביאור דרק בכה"ג חייב אם שובר המקל, דאפי' אם אין עובדין במקל יהי' הדין כן. ומה שנקט שעובדין אותו במקל, היינו רק לחדש לנו, דאע"פ דעובדין אותו במקל, מ"מ אם זורקין המקל אינו כלום, הואיל ושינה מדרך עבודתה, וגם אינו דומה לפנים. אבל ודאי, גם אם לא היו עובדים במקל, מ"מ יהי' חייב בשבירת מקל, כיון דדומה לזביחה.

יב) ספת לה צואה או שנסך לפניה עביט של מימי רגלים חייב- פרש"י, אפי' אין עבודתה בכך. וכ' **תוס'** דעכ"פ צריך להיות דמ"מ היתה רגילה בצואה, דהא ר' יהודה לא מיחייב בשבירת מקל אא"כ היתה רגילה במקל (כשי' רש"י לעיל, דלא כהרמב"ן). **אולם ע' בריטב"א (ג:)** דכ' דמשמע מדברי רש"י דאפי' אם אין דרכה בכך כלל, שאני הכא דאיכא שם זריקה, וכיון שיש עליו שם אחת מד' עבודות, ודומה לה במה שהיא משתברת, שפיר חשיבא תולדה. ואי"ז דומה לשבירת מקל, שהרי אין עליה שם אחת מד' עבודות, ואע"ג דהוי כעין זביחה בענין השבירה, מ"מ לא חשיבא תולדה אלא כשעבודתה במקל.

אינו אלא מדרבנן, וא"כ שוב אין ראי' מכאן לענין שאר מלאכות האסורות מן התורה.

ח) מזהמין את הנטיעות, וכו'- ע' במאירי שהביא מי דס"ל דכל זה רק בנטיעות, אבל בשאר אילנות אסור. אבל המאירי עצמו ס"ל דבין בנטיעות ובין בשאר אילנות מותר, והביא ב' ראיות לזה. א) אם הי' מיירי רק בנטיעות, הול"ל נטיעות אין, שאר אילנות לא, וכמו שאמר לענין תוס' שביעית. ב) הא מותר אף לחרוש לצורך נטיעות [ולכא' כוונתו דא"כ פשוט הוא דמלאכות אלו מותרין, ולא הי' צריך לאומרם, אלא ע"כ החידוש הוא לענין אילנות], ומה שנקט נטיעות, היינו משום דבדרך כלל, מלאכות אלו נעשות לנטיעות, ולא לאילנות.

ט) מזהמין את הנטיעות וכו' עד ר"ה- פרש"י, דכיון דשלשים יום קודם ר"ה הוא רק מדרבנן, וכיון דמלאכות אלו נעשים רק כדי שלא ימותו הנטיעות, לכן בכה"ג לא החמירו בערב שביעית. והק' המהר"ם, הא לפי מה שתי' הגמ', כאן לאברויי אילנא, וכו', משמע דאפי' מה שאינו רק שלא ימותו הנטיעות, אלא אפי' לאברויי אילנא, מותר בערב שביעית, ומהו ההיתר. וכ' דאפי' למאי דמסיק דאירי דאברויי אילנא, אפ"ה התירו לתקן במלאכות הללו ל' יום שקודם ר"ה, דהנך מלאכות אפי' כשהם לאברויי אילנא, מ"מ מקרו שלא ימותו כלפי מלאכות אחרות, דמלאכות אחרות עיקרן להוסיף תיקון, אבל הנך מלאכות מקרו שלא ימותו האילן, לפי שבלי עשייתן יתקלקלו האילנות (אבל עכ"פ אינם חשיבי ממש לאוקמי אילנא, ולכן אסורים בשביעית גופא).

י) סיכה דמועד אזיהום דמועד קא קשיא לי- יש להק', מהו הסתירה, אולי מה שסיכה מותר הוא במועד, היינו משום דאינה טירחא, וזיהום אולי הוי טירחא, וא"כ איך מקשינן מזה על זה. ותי' המהר"ם **שי"ק וז"ל**, "דמאי דפסקינן אין זה דבר ברור לעולם, הא אפשר לפעמים להיפך, דסיכה הוה טירחא וזיהום אינו טירחא, וא"כ הוה לי' למימר מידי דאית בי' טירחא אסור, ודלית בי' טירחא שריא".